

PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

6 septembrie 2017

Nr. 01/1-06-96

Către
Curtea Constituțională
a Republicii Moldova
MD-2004, mun. Chișinău,
str. Alexandru Lăpușneanu, nr. 28

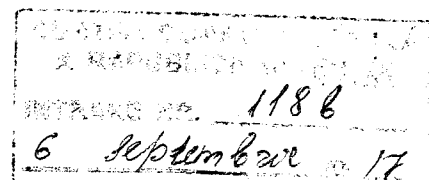
Onorată Curte,

În conformitate cu art.25 lit. a) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, cu art.38 alin. (1) lit. a) și cu art.39 din Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, Vă remitem alăturat Sesizarea privind interpretarea textelor constituționale „cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art.75 alin.(1) și „problemelor de interes național” din art.88 lit.f) din Legea Supremă, precum și a sintagmei „doar pentru probleme majore” din Hotărârea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999.

Cu cea mai înaltă considerație pentru Onorata Curte,

Igor DODON

Anexe: 12 file.

S E S I Z A R E

*privind interpretarea textelor constituționale
„cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art.75 alin.(1)
și „problemelor de interes național” din art.88 lit.f)
din Legea Supremă, precum și a sintagmei „doar pentru probleme majore”
din Hotărîrea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999*

I. AUTORUL SESIZĂRII

Igor DODON, Președintele Republicii Moldova

Republica Moldova, Chișinău, MD 2073

bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr.154

tel.: (+373) 22 251 016, www.presedinte.md

II. OBIECTUL SESIZĂRII

1. Potrivit art.66 lit.b), art.75 și art.88 lit.f) din Legea fundamentală se dispune că asupra *unor probleme de interes național* Președintele Republicii sau Parlamentul pot iniția referendumuri naționale (pct.30 din Avizul nr.1 din 22.09.2014).
2. Totodată, prevederile constituționale, în conformitate cu art. 72 alin.(3) lit. b) din Constituție, au fost concretizate la nivel de lege organică, fiind detaliate și dezvoltate prin Codul electoral, precum și prin jurisprudența Curții Constituționale.
3. Astfel, în conformitate cu art.143 alin.(4) din Codul electoral, referendumului consultativ republican sînt supuse *problemele de interes național*, în scopul consultării opiniei poporului asupra unor astfel de probleme.
4. În continuare, art.144 alin.(1) din Codul electoral stabilește în dezvoltarea normelor constituționale că, în afară de Președintele Republicii și Parlament, referendumul consultativ republican asupra *unor probleme de interes național* poate fi inițiat încă de doi subiecți: un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot sau de Guvern.
5. În pct.142-143 din Hotărîrea nr.24/2017 Curtea Constituțională a concluzionat că:

*„142. Sintetizînd cele enunțate mai sus, Curtea reține că întrebările formulate în Decretul nr. 105-VIII din 28 martie 2017 **depășesc competențele constituționale ale Președintelui** și, prin urmare, nu pot fi supuse unui referendum consultativ inițiat de către Președintele Republicii Moldova.*

143. Curtea subliniază că este contrar spiritului și literei Constituției ca Președintele, sub „acoperirea” sintagmei „probleme de interes național”, să poată iniția un referendum care implică modificarea Constituției sau care vizează chestiuni ce țin de aprecierea științifică a mediului academic.”
6. În acest context, în condițiile în care Curtea Constituțională a reținut că întrebările formulate **depășesc competențele constituționale ale Președintelui** și, prin urmare, nu pot fi supuse unui referendum consultativ inițiat de către Președintele țării ales în mod direct de către popor, consider că este judicioasă și necesară interpretarea textelor constituționale „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din art.88 lit.f) din Constituție, precum și a sintagmei „*doar pentru probleme majore*” din Hotărîrea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999, prin prisma următoarelor aspecte:

1) În condițiile în care toate prevederile Constituției sînt interconectate pînă la gradul la care conținutul unor prevederi determină conținutul altor prevederi, **ce chestiuni / întrebări se încadrează în conținutul textelor constituționale** „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din art.88 lit.f) din Constituție, precum și a sintagmei „*doar pentru probleme majore*” din HCC nr.57 din 3 noiembrie 1999?

2) Aprecierea și determinarea unei chestiuni/întrebări supuse referendumului ca fiind *problemă importantă a societății și statului/problemă de interes național/problemă majoră* **reprezintă dreptul discreționar și o competență exclusivă a subiecților ce pot iniția referendumul republican consultativ?**

3) În sensul art. 75, 77 și 88 lit.f) din Legea Supremă, Președintele țării ales direct de popor **are competența și poate decide în mod unilateral dacă cere sau nu poporului să-și exprime voința prin referendum, care sunt problemele de interes național și care problemă concretă va fi supusă referendumului?** În același context, poate o altă autoritate publică din Republica Moldova să decidă în locul Președintelui lista problemelor majore, cu care s-ar putea confrunta națiunea la un anumit moment, sau aceasta totuși este o atribuție exclusivă a Președintelui Republicii?

4) Curtea Constituțională în calitate de garant al supremației Constituției și în temeiul art.135 alin.(1) lit.d) din Constituție urmează să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și să vegheze la neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decât cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului?

5) Poate Parlamentul/Guvernul să nu aloce mijloace financiare de la bugetul de stat pentru organizarea unui referendum pe motive de oportunitate politică? În acest sens, este obligat Parlamentul să adopte o hotărâre motivată privind alocarea/nealocarea mijloacelor financiare necesare pentru organizarea referendumului?

6) În sensul art.2 din Constituție, obstrucționarea/tergiversarea procesului de declarare, organizare (alocarea mijloacelor financiare pentru organizarea și desfășurarea) a referendumului, poate fi calificată ca fiind uzurpare a puterii de stat?

III. LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

Prevederile relevante ale Constituției:

Articolul 2

Suveranitatea și puterea de stat

(1) Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.

(2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.

Articolul 66

Atribuțiile de bază

Parlamentul are următoarele atribuții de bază:

(...)

b) declară referendumuri;

(...)

Articolul 75 Referendumul

- (1) Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului.
- (2) Hotărîrile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă.

Articolul 88 Alte atribuții

Președintele Republicii Moldova îndeplinește și următoarele atribuții:

(...)

f) poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;

(...)

Prevederi relevante din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997.

Articolul 142. Referendumul republican

- (1) Referendumul republican se desfășoară în scopul exercitării puterii poporului și participării lui nemijlocite la conducerea și administrarea treburilor de stat.
- (2) Referendumul republican se efectuează prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în conformitate cu Constituția și prevederile prezentului cod.
- (3) Actele adoptate prin referendum republican au putere juridică după confirmarea lor de către Curtea Constituțională și sînt executorii pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Articolul 143. Tipurile de referendum republican

- (1) În funcție de natura juridică a problemelor supuse referendumului, referendumurile republicane pot fi constituționale, legislative, privind demiterea Președintelui Republicii Moldova și consultative.
- (2) Referendumului constituțional sînt supuse propunerile privind revizuirea Constituției.
- (3) Referendumului legislativ sînt supuse proiectele de legi sau unele prevederi ale acestora de importanță deosebită.
- (4) Referendumului consultativ sînt supuse problemele de interes național, în scopul consultării opiniei poporului asupra unor astfel de probleme și adoptării ulterioare, de către autoritățile publice competente, a unor hotărîri definitive. Textul întrebării supuse referendumului consultativ se redactează în manieră neutră, fără ambiguități sau sugerarea răspunsului.

Articolul 144. Inițierea referendumului republican

- (1) Referendumul republican poate fi inițiat de:

- a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. În cazul referendumului constituțional, se aplică prevederile art.141 alin.(1) lit.a) din Constituție;
- b) un număr de cel puțin o treime din deputații în Parlament;
- c) Președintele Republicii Moldova;
- d) Guvern.

(2) Subiecții menționați la alin.(1) pot iniția orice tip de referendum prevăzut la art.143.

(3) În cazul în care referendumul este inițiat de subiecții prevăzuți la alin.(1) lit.a), la propunerea privind desfășurarea referendumului se anexează și listele de subscripție.

(4) Propunerea privind desfășurarea referendumului trebuie să includă problemele ce urmează să fie supuse referendumului, expuse clar, excluzându-se interpretarea lor ambiguă, precum și scopul desfășurării, data preconizată pentru desfășurarea lui. Nu pot fi supuse referendumului probleme care se exclud reciproc.

Articolul 145. Restricțiile privind desfășurarea referendumului republican

(1) Referendumul republican nu se desfășoară în cazul decretării stării de urgență, de asediu ori de război și nici în decursul a 120 de zile de la ridicarea acestor stări. Dacă data referendumului republican a fost stabilită pentru ziua în care, ulterior, se decretează sau se instituie starea de urgență, de asediu ori de război, el se anulează de drept sau se amână pentru o altă zi, respectându-se termenele de desfășurare în condițiile prezentului cod. Hotărîrea privind amânarea referendumului republican se adoptă de către organul care a emis actul de declarare a referendumului.

(2) Referendumul republican nu poate avea loc, de asemenea, cu 60 de zile înainte și cu 60 de zile după ziua desfășurării alegerilor parlamentare, prezidențiale și locale generale, precum și în ziua altui referendum republican.

Articolul 146. Problemele supuse referendumului republican

(1) Referendumului republican pot fi supuse problemele privind:

- a) adoptarea Constituției Republicii Moldova și revizuirea Constituției Republicii Moldova;

- b) aprobarea legilor constituționale adoptate de Parlament pentru revizuirea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a celor privind neutralitatea permanentă a statului;

- c) demiterea Președintelui Republicii Moldova;

- d) alte probleme importante ale societății și ale statului.

(2) Organizarea și desfășurarea referendumului privind problemele indicate la alin. (1) lit. b) sînt obligatorii.

Articolul 150. Hotărîrea sau decretul cu privire la desfășurarea referendumului republican

(1) În termen de 6 luni de la primirea propunerilor de inițiere a referendumului, Parlamentul adoptă una din următoarele hotărîri:

- a) despre declararea referendumului, care se va desfășura peste cel puțin 60 de zile de la adoptarea hotărîrii;

- b) despre respingerea propunerii privind desfășurarea referendumului în cazul cînd aceasta este formulată de deputați;

- c) despre soluționarea problemelor, preconizate a fi supuse referendumului, fără efectuarea

ulterioară a acestuia. (2) În hotărîrea sau decretul despre desfășurarea referendumului republican se indică data desfășurării lui, denumirea proiectului de lege sau de hotărîre preconizate a fi adoptate, expunîndu-se textul acestora și/sau conținutul întrebărilor supuse referendumului.

Articolul 151. Stabilirea datei referendumului republican

(1) Data referendumului republican se stabilește de către Parlament prin hotărîre dacă referendumul este inițiat de cetățeni sau de deputații în Parlament, ori de Președintele Republicii Moldova prin decret dacă referendumul este inițiat de acesta și are caracter consultativ.

(2) Data referendumului se stabilește cu cel puțin 60 de zile înainte de ziua desfășurării lui.

IV. EXPUNEREA ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL OBIECTULUI SESIZĂRII

7. Interpretarea textelor constituționale ce fac obiectul sesizării este necesară din punctul de vedere al funcționalității instituției referendare, or este mai mult decît evident faptul că ar fi util pentru toți subiecții abilitați cu dreptul de a iniția referendumuri naționale consultative să cunoască din start ce se încadrează în categoria *problemelor de interes național/problemelor importante ale societății și ale statului/problemelor majore*.

8. Respectiv, întrebările formulate în prezenta sesizare privind interpretarea textelor constituționale solicitate pot fi grupate în cîteva întrebări de principiu, asupra cărora ne vom expune punctul de vedere și argumentele.

Cu privire la faptul dacă subiecții ce pot iniția referendumul republican consultativ au competența exclusivă în determinarea problemelor de interes național ce se supun referendumului consultativ.

9. Instituția referendumului, deși constituie o formă importantă a democrației directe, în prezent este utilizată destul de restrîns și cu caracter excepțional, constituind o excepție de la regula principiului reprezentativității. Cu toate acestea, nimeni nu exclude faptul că unele probleme majore cu care s-ar putea confrunta națiunea la un moment dat, nu ar putea fi rezolvate prin intermediul instituției referendare.

10. În opinia noastră, *subiecții ce pot iniția referendumul republican consultativ sînt singurii îndreptățiți* să stabilească problemele de interes național asupra cărora pot cere poporului să își exprime voința prin referendum, fără nici o limitare. Acest lucru reiese din art.2, art.38, art.39, art.66 lit.b), art.75 și art.88 lit.f) din Constituție.

11. În sprijinul acestor afirmații poate fi invocată și jurisprudența Curții Constituționale (HCC nr.15 din 11.04.2000) unde este statuat că: „*Referendumul este o formă de exprimare a voinței poporului, la care sînt supuse cele mai importante probleme ale vieții societății și statului. Poporul își exprimă prin referendum voința asupra problemelor de importanță națională atît din propria inițiativă, cît și din inițiativa Președintelui Republicii Moldova, care în calitatea sa de șef al statului este garantul suveranității, independenței naționale, unității și integrității teritoriale a țării (art.77, art.88 lit.f) din Constituție.*”

12. În contextul întrebării examinate, vom încerca să argumentăm necesitatea interpretării solicitate prin prisma dreptului șefului statului ales direct de popor de a iniția referendumuri republicane consultative. Astfel, din examinarea textului constituțional stabilit la art.88 lit.f) rezultă că acesta, pe de o parte, nu definește „*problemele de interes național*”, iar, pe de altă parte, nu prevede că aceste probleme vor fi stabilite ulterior prin lege.

13. În lipsa unor astfel de precizări, și conducându-ne de prevederile constituționale prevăzute la art.66 lit.b), art.75 și art.88 lit.f), precum și de jurisprudența Curții Constituționale, înțelegem că procedura constituțională a unui referendum consultativ inițiat de către Președintele țării presupune trei faze:

- a) *inițierea referendumului* de către Președintele țării;
- b) *declararea referendumului* de către Parlament, ceea ce în opinia noastră reprezintă în esență o consultare veritabilă a Parlamentului;
- c) *consultarea poporului*, care își exprimă voința cu privire la problemele de interes național propuse de către Președinte.

14. Urmare a celor relatate, deducem, fără echivoc, că art.88 lit.f) în coroborare cu art.66 lit.b) din Legea fundamentală stabilesc *competența exclusivă a Președintelui în determinarea problemelor de interes național ce se supun referendumului*, chiar dacă declararea referendumului de către Parlamentul este obligatorie.

15. În jurisprudența sa (HCC nr.17 din 12.07.2010), Curtea Constituțională a statuat că în cadrul republicii parlamentare, în care statutul șefului statului este inferior statutului Parlamentului, Președintele își exercită funcția de garant al suveranității, al independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării conducându-se de normele constituționale care statuează atribuțiile Președintelui și de actele organului reprezentativ suprem în domeniile respective. **În cazul în care opiniile sale, în aceste domenii, nu se înscriu în atribuțiile prevăzute de Constituție și cadrul legal, în special, în problemele de interes național, Președintele urmează să consulte poporul, în conformitate cu art.75 din Constituție și art.142-144 din Codul electoral.**

16. Prin Hotărîrea nr.57 din 03.11.1999 privind interpretarea art.75, art. 141 alin.(2) și art.143 din Constituție, Curtea Constituțională a stabilit că:

„Potrivit art.75 din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului, care este de fapt mijlocul prin care poporul își exercită nemijlocit voința sa. Referendumul poate privi fie un proiect de lege, atunci cînd este declarat de către Parlament în baza art.66 lit.b) din Constituție, fie o problemă de interes național, pentru care se cere exprimarea opiniei alegătorilor, atunci cînd este inițiat de Președintele Republicii Moldova în baza atribuțiilor sale prevăzute de art.88 lit.f) din Constituție.

17. În continuare, prin HCC nr.1 din 11.01.2000, Înalta Curte a stabilit că:

„Curtea Constituțională a menționat că legiuitorul constituent, acordînd Președintelui Republicii Moldova, potrivit art.88 din Constituție, dreptul de a cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național, a prevăzut posibilitatea ca Președintele să se adreseze alegătorilor doar pentru probleme majore, cu care ar putea fi confruntată națiunea la un anumit moment.

Din aceste interpretări ale Constituției rezultă că Președintele Republicii Moldova este în drept să inițieze de sine stătător un referendum, prin care să consulte poporul în probleme de interes național.”

18. Art.2 alin.(1) din Constituție, care prevede că *suveranitatea națională aparține poporului*, și art.38 alin.(1) din Constituție, conform căruia *voința poporului constituie baza puterii în stat și își găsește expresia în alegeri libere (referendum)*, **au un caracter imperativ, ceea ce exclude interpretarea lor extensivă** (HCC nr.15 din 11.04.2000). În aceeași hotărîre, Curtea Constituțională a statuat că **Parlamentul nu este în drept să stabilească pe cale legislativă restricții** asupra declarării referendumurilor republicane în cazul în care inițiativa provine de la cetățeni sau de la Președintele Republicii Moldova.

19. Urmare a analizei normelor constituționale și statuărilor invocate supra, ajungem la concluzia că **numai Președintele țării are dreptul de a decide care sînt problemele de interes național și de a stabili, prin decret, problema concretă ce se supune referendumului și data desfășurării acestuia.**

20. Acest drept exclusiv al Președintelui își găsește sprijinul în dispozițiile constituționale ale art.77 referitor la faptul că „Președintele Republicii Moldova este șeful statului, reprezintă statul și este garantul suveranității”, precum și ale art.2 alin.(1), potrivit căruia „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct prin referendum, precum și indirect prin organele sale reprezentative”.

21. Astfel, se poate observa că reglementările constituționale le rezervă, *în mod exclusiv*, subiecților ce pot iniția referendumuri republicane consultative competența de a cere prin referendum (consultativ) exprimarea voinței poporului în probleme de interes național. Exklusivitatea exercitării acestei competențe se referă la stabilirea conținutului și a întrebărilor cu care se adresează, și pe cale de consecință, competența respectivă le oferă o putere discreționară în această materie.

Cu privire la rolul Curții Constituționale în cadrul referendumului

22. În Hotărîrea nr.24/2017 Curtea Constituțională a stabilit următoarele:

„70. Cu privire la procedura de organizare și desfășurare a referendumului, rolul Curții Constituționale, în temeiul art. 135 alin. (1) lit.d) din Constituție, este acela de a veghea la respectarea procedurii și de a confirma rezultatele acestuia.

71. În acest sens, în jurisprudența sa Curtea a subliniat că instanța constituțională trebuie să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și trebuie să vegheze la neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decît cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului, ca instituție juridică esențială într-un stat de drept – formă de participare directă a cetățenilor la luarea deciziilor (Avizul CC nr.1 din 22 septembrie 2014). [...]

91. În jurisprudența sa Curtea a menționat că, avînd în vedere faptul că formarea liberă a opiniei reprezintă o condiție esențială pentru ca referendumul să poată exprima în mod real și efectiv voința cetățenilor, constituind premisa unei manifestări autentic democratice a suveranității, în conformitate cu principiul statuat în art.2 din Legea fundamentală, Curtea trebuie să găsească un echilibru între necesitatea protejării dreptului cetățeanului de a decide participativ la

referendum, ca un drept fundamental al său, și asigurarea formării libere a voinței electoratului și onestitatea scrutinului.

92. Curtea subliniază că a recurge la un referendum **implică în mod necesar respectarea ordinii juridice în ansamblu**. În mod special, un referendum nu poate fi organizat dacă nu este prevăzut de Constituție sau de o lege conformă Constituției, de exemplu, dacă textul supus referendumului ține de competența exclusivă a Parlamentului.”

23. Analizând statuările în cauză ale Curții Constituționale, în mod firesc apar o serie de întrebări ce urmează a fi elucidate. Spre exemplu, apare întrebarea definitorie pentru soarta unui referendum, și anume **la ce etapă este necesară intervenția Înaltei Curți** – la etapa inițierii, declarării referendumului republican consultativ sau deja la cea a confirmării rezultatelor referendumurilor republicane?

24. În practică, pot fi posibile diferite situații în care corectitudinea respectării condițiile constituționale / legale pentru exercitarea inițiativei referendare să fie depistate abia la etapa confirmării rezultatelor referendumurilor.

25. Cu titlu de exemplu, vom analiza cazul unui referendum republican consultativ inițiat de un grup de cetățeni. Astfel, în linii generale, grupul de inițiativă urmează să desfășoare adunarea cetățenilor pentru a fi înregistrat de Comisia Electorală Centrală (*cca 30 zile*), ulterior să fie implicate resurse umane și financiare pentru colectarea a cel puțin 200 mii semnături (*până la 3 luni*), care urmează a fi verificate de autoritatea electorală centrală (*15 zile*), iar mai apoi hotărârea CEC privind inițierea referendumului să fie remisă Parlamentului care, în decurs de *6 luni*, poate adopta hotărârea cu privire la declararea referendumului, ce se va desfășura peste cel puțin *60 de zile* de la adoptarea hotărârii Parlamentului.

26. Se observă că din momentul inițierii unui referendum republican consultativ de către cetățeni și până la desfășurarea propriu-zisă a acestuia poate trece cu ușurință un an de zile, cu condiția că hotărârile CEC în privința grupului de inițiativă (de înregistrare/refuz de înregistrare), precum și hotărârea privind verificarea colectării semnăturilor nu vor fi contestate în instanțele judecătorești.

27. În continuare, în cazul în care Hotărârea Parlamentului despre declararea referendumului nu este supusă controlului de constituționalitate de către un subiect cu drept de sesizare la Curtea Constituțională, atunci numai la momentul confirmării rezultatelor referendumurilor republicane consultative Curtea Constituțională își va putea expune opinia asupra respectării condițiilor constituționale/legale pentru exercitarea inițiativei referendare, și nu este exclus ca întrebările formulate să depășească drepturile / obligațiile constituționale ale cetățenilor.

28. Din aceste raționamente considerăm că, Înalta Curte urmează să se pronunțe și eventual să dispună demararea procedurii convenite în astfel de cazuri sau să emită o adresă instituției de legiferare.

Cu privire la alocarea resurselor financiare necesare pentru organizarea și desfășurarea referendumului republican consultativ

29. Prin Hotărârea nr.24/2017 Curtea Constituțională a statuat că: „Curtea menționează că desfășurarea unui referendum necesită mijloace financiare. Prin urmare, doar

Parlamentul este cel competent de a aloca mijloace financiare de la bugetul de stat cu acceptul Guvernului. În acest sens, autoritățile competente în materie electorală urmează să acționeze în vederea organizării unui referendum abia după adoptarea de către Parlament a unei hotărâri în acest sens.”

30. Ne raliem la raționamentul că doar Parlamentul este cel competent de a aloca mijloace financiare de la bugetul de stat cu acceptul Guvernului, deoarece acest lucru rezultă din prevederile constituționale/legale, însă mecanismul dat urmează a fi detaliat. Or, în practică se pot întâmpla situații când din motive strict politice un referendum republican consultativ, indiferent de cine este inițiat, să poată fi blocat de Parlament/Guvern doar prin invocarea temeiului că în buget nu sînt prevăzute mijloace financiare.

31. Această logică se întemeiază și pe *principiul loialității constituționale*, desprins și interpretat prin coroborarea dispozițiilor constituționale ale art.1 – *Statul Republica Moldova*, art.2 – *Suveranitatea și puterea de stat* și ale art.75 – *Referendumul*, principiu care, în această materie, impune ca autoritățile cu competențe decizionale în domeniile vizate de problematică (spre exemplu Parlamentul) să ia în considerare în mod obligatoriu, să acționeze pro-activ și să identifice modalități de realizare în practică a voinței poporului. O altă viziune asupra modului exclusiv al Parlamentului de a decide nealocarea mijloacelor financiare necesare pentru organizarea și desfășurarea referendumului consultativ l-ar reduce pe acesta la o instituție pur formală, un simplu drept existent doar pe hîrtie.

32. Este de menționat că art.150 din Codul electoral dispune în mod imperativ că Parlamentul în termen de 6 luni de la primirea propunerilor de inițiere a referendumului va adopta una din următoarele hotărâri: (i) despre declararea referendumului; (ii) despre soluționarea problemelor, preconizate a fi supuse referendumului, fără efectuarea ulterioară a acestuia. Astfel, potrivit normelor legale, Parlamentul nu are dreptul de a refuza inițiativa de organizare și desfășurare a unui referendum sub nicio formă, inclusiv prin invocarea lipsei mijloacelor financiare.

33. Parlamentul, potrivit art.150 din Codul electoral, poate adopta o hotărâre despre respingerea propunerii privind desfășurarea referendumului **doar** în cazul când aceasta este formulată de deputați. În celelalte cazuri, Parlamentul nu poate respinge propunerile de inițiere a referendumului venită ca și inițiativă populară. În mod special, normele legale acordă tocmai 6 luni Parlamentului pentru a declara referendumul, și din motivul ca în acest timp să fie identificate și resursele financiare necesare sau problemele supuse referendumului să fie soluționate de Parlament prin adoptarea unor legi.

34. În acest sens, poate fi menționată și jurisprudența Curții Constituționale (HCC nr.15 din 11.04.2000) despre controlul constituționalității art.150 alin.(1) și (2) din Codul electoral unde a fost statuat că: „*Respingerea de către Parlament, conform art.150 alin.(1) lit.b) din Codul electoral, a propunerii privind desfășurarea referendumului inițiat de cetățeni contravine dispozițiilor constituționale cuprinse în art.2 alin.(1) și art.39 alin.(1) din Legea Supremă. Respingerea inițiativei poporului – purtător al suveranității naționale, abilitat cu dreptul de a se pronunța asupra problemelor de interes național, – constituie o îngrădire a dreptului său constituțional de a-și exprima voința.*”

35. Cu titlu de exemplu, să admitem că Parlamentul/Guvernul sînt de bună-credință și într-adevăr în bugetul de stat nu pot fi identificate mijloace financiare pentru organizarea unui scrutin. Apare întrebarea ce se întîmplă dacă este vorba de organizarea alegerilor parlamentare? Respectiv, în condițiile în care voința poporului constituie baza puterii de stat, este inadmisibil să nu poată fi identificate mijloace financiare pentru organizarea unui referendum, iar pentru desfășurarea alegerilor deputaților să fie posibil.

36. Pe cale de consecință, din punctul nostru de vedere, Parlamentul/Guvernul nu pot să nu aloce mijloace financiare de la bugetul de stat pentru organizarea unui referendum pe niciun fel de motive, fie ele de oportunitate politică sau de austeritate bugetară.

V. CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

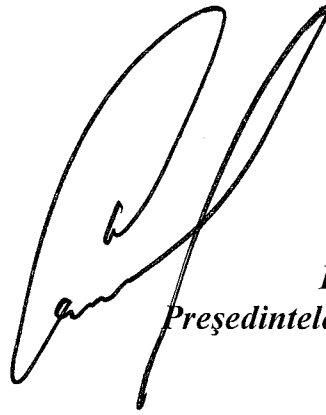
În lumina celor expuse și în temeiul art.25 lit. a) din Legea nr.317/1994 cu privire la Curtea Constituțională și al art. 38 alin.(1) lit. a) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr.502/1995, solicităm interpretarea textelor constituționale „*cele mai importante probleme ale societății și ale statului*” din art.75 alin.(1) și „*problemelor de interes național*” din art.88 lit.f) din Constituție, precum și a sintagmei „*doar pentru probleme majore*” din Hotărîrea Curții Constituționale nr.57 din 3 noiembrie 1999, prin prisma următoarelor aspecte:

- 1) În condițiile în care toate prevederile Constituției sînt interconectate pînă la gradul la care conținutul unor prevederi determină conținutul altor prevederi, **ce chestiuni/întrebări se încadrează în conținutul textelor constituționale „cele mai importante probleme ale societății și ale statului” din art.75 alin.(1) și „problemelor de interes național” din art.88 lit.f) din Constituție, precum și a sintagmei „doar pentru probleme majore” din HCC nr.57 din 3 noiembrie 1999?**
- 2) Aprecierea și determinarea unei chestiuni/întrebări supuse referendumului ca fiind *problemă importantă a societății și statului/problemă de interes național/problemă majoră*, **reprezintă dreptul discreționar și o competență exclusivă a subiecților ce pot iniția referendumul republican?**
- 3) În sensul art.75, 77 și 88 lit.f) din Legea Supremă, Președintele țării ales direct de popor **are competența și poate decide în mod unilateral dacă cere sau nu poporului să-și exprime voința prin referendum, care sînt problemele de interes național și care problemă concretă va fi supusă referendumului?** În același context, poate o altă autoritate publică din Republica Moldova să decidă în locul Președintelui lista problemelor majore, cu care ar putea fi confruntată națiunea la un anumit moment, sau aceasta totuși este o atribuție exclusivă a Președintelui Republicii?
- 4) Curtea Constituțională în calitate de garant al supremației Constituției și în temeiul art. 135 alin. (1) lit.d) din Constituție, urmează să verifice îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare și să vegheze la neutilizarea acestui instrument în alte scopuri decît cel pe care legiuitorul constituant l-a avut în vedere la consacrarea referendumului. Dacă referendumul consultativ este inițiat de diferiți subiecți, pentru care sunt stabilite diferite proceduri legale de inițiere, care este mecanismul și procedura de verificare și în care moment Curtea

Constituțională poate verifica îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei referendare pentru fiecare subiect de inițiativă în parte (**în momentul inițierii sau deja la etapa confirmării rezultatelor referendumurilor republicane**)?

- 5) Poate Parlamentul/Guvernul să nu aloce mijloace financiare de la bugetul de stat pentru organizarea unui referendum pe motive de oportunitate politică? În acest sens, este obligat Parlamentul să adopte o hotărâre motivată privind alocarea/nealocarea mijloacelor financiare necesare pentru organizarea referendumului?
- 6) În sensul art.2 din Constituție, obstrucționarea/tergiversarea procesului de declarare, organizare (alocarea mijloacelor financiare pentru organizarea și desfășurarea) a referendumului, poate fi calificată ca fiind uzurpare a puterii de stat?

Cu respect,

Igor DODON,
Președintele Republicii Moldova